

delovanje Maistra pri vzporejanju z vojaško osamosvojitvijo Slovencev. Šef slovenskega generalštaba Ladislav Lipič pa je skušal napraviti primerjavo med vojno za severno mejo 1918/19 in vojno za Slovenijo leta 1991, in sicer z izrazito vojaškega vidika. Kot zgodovinarju se mi zdi primerjava z različnih vidikov tvegana. Ni povsem jasno, zakaj je bil na ta simpozij uvrščen referat tedanjega ministra Lojzeta Marinška, ki govori o življenjski poti Lojzeta Udeta, je pa v njem nekaj novih biografskih drobcev. Sergej Vrišer je kot vedno prispeval temeljit in zanimiv referat o upodobitvah Rudolfa Maistra. Zanimiva so tudi vprašanja, ki jih je kot teze postavil Milan Ljubič, avtor številnih dokumentarnih filmov o zgodovinskih osebnostih, tudi o Maistru.

Društvo General Maister je s simpozijem in natisom opravilo koristno dejanje, za širšo publiko bodo prispevki koristni in uporabni. Moje pripombe so namenjene bolj organizatorjem z željo, da bi se bodočih simpozijev lotevali bolj premišljeno in kritično.

Franc Rozman

Zbornik Janka Pleterskega. Ur. Oto Luthar, Jurij Perovšek. Ljubljana : ZRC SAZU, 2003. 666 strani.

Od srede leta 2003 so knjižne police zgodovinarjev, pa tudi ostalih bralcev, verjetno zaznavno težje. Na njih se je bržkone našlo mesto za obsežen Zbornik Janka Pleterskega, ki ga je v počastitev osemdesetletnice akademika prof. dr. Janka Pleterskega izdal Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti. S tem podvigom založnik, kakor sta v uvodu poudarila oba urednika, nadaljuje serijo zbornikov, posvečenih slovenskim zgodovinarjem, članom SAZU, ob njihovem osemdesetem jubileju. Podobno kot prejšnje zbornike tudi pričujočega odlikuje številnost kvalitetnih piscev in širok diapazon obravnavanih tem. Oseminštirideset avtorjev iz sedmih držav je spisalo 45 razprav, ki segajo od srednjeveškega Dubrovnika in razsvetljenjskega Trogira do Slovenije in Avstrije aktualnega časa. Kljub vsej pestrosti in raznolikosti prispevkov pa zborniku nikakor ni moč očitati, da je nekakšna kaotična zbirka del uglednih imen. Urednika, Jurij Perovšek in Oto Luthar, sta namreč vse zapise uspešno razvrstila v osem vsebinskih sklopov in tako knjigo kronološko in problemsko povezala v smiselno celoto.

V prvem sklopu knjige, ki je seveda namenjen predstavitvi jubilaranta, je Vida Deželak Barič posrečeno in neposredno orisala življenjsko in poklicno pot prof. Pleterskega. Pri tem velja poudariti, da avtorica ni spisala gesla za biografski leksikon, ni naštel zgoj pomembnih poklicno-profesionalnih mejnikov v njegovem življenju, temveč je ubesedila zanimivo zgodovino (tudi vsakdanjega) življenja. Bralcu tako ne ostanejo prikriti mladost prof. Pleterskega, njegov pohodniški duh, kot tudi ne njegovo obnašanje za katedrom Oddelka za zgodovino Filozofske fakultete. Poleg omenjenega je nadvse izčrpno orisan jubilarantov znanstveni opus. Na opisan prvi članek se navezuje obsežna bibliografija Janka Pleterskega, ki jo je pripravila Nataša Stergar.

Drugi vsebinski sklop obsega razprave iz obdobja južnoslovanske zgodovine do 19. stoletja. Tako najprej Ignacij Voje predstavi delo Gregorja Čremošnika v Dubrovniškem arhivu, nato pa troje avtorjev, Darko Darovec, Dean Krmac in Eva Podovšovnik, razčleni demografsko podobo Kopra v 16. stoletju. Zgodnje južnoslovanski vsebinski blok zaključí pregled zgodovine Makedonije in Makedoncev od naselitve Slovanov do samostojne makedonske države izpod peresa Matjaža Klemenčiča.

Naslednji sklop razprav je sicer časovno ožji kot prejšnji, vendar predstavlja po svojem obsegu najširši del zbornika. V njem obravnavajo najraznovrstnejšo problematiko iz časa dolgega devetnajstega stoletja Josip Vrandečić v svojem prispevku o polemiki v zvezi z »Dalmatinsko republiko« v trogirskem razsvetljenjskem krogu, Petar Korunić v zgodovinsko-teoretskem pogledu na hrvaško družbo in nacionalne programe za časa marčne revolucije in Janez Cvirn v razpravi o razvoju društev na Štajerskem. Ob navedenih so se istemu časovnemu okviru posvetili še Teodor Domej, ki analizira šolsko problematiko na Koroškem, Vasilij Melik s člankom o slovenskih državnoborskih poslancih in Zvonko Bergant z razpravo o veri in narodnosti pri Tavčarju in Šušteršiču. Latinka Perović je prispevala zanimiv članek o Milanu Piročancu in Srbiji tistega časa, Rok Stergar je popisal neobstoječi dvboj Ivana

Šušteršiča z grofom Barbom-Waxensteinom, Olga Janša-Zorn odnos slovenske politike do turističnih organizacij, Andrej Vovko pa društvo Südmark v luči Slovenskega Branika. Sklop devetnajstega stoletja zaključujeta obsežna in izjemno uporabna študija Martina Molla o avstro-ogrskem političnem sodstvu v času prve svetovne vojne na Štajerskem in razprava Vincenca Rajšpa o Antonu Mahničju med prvo svetovno vojno.

Obdobju med svetovnima vojnama je posvečen naslednji sklop. Poleg Franceta Kresala, ki je prispeval razpravo o socialni politiki, ga osvetljujejo še razprave Andreja Mitrovića o usodni jeseni leta 1918, Ljubinke Trgovčević o Jovanu Cvijiću na pariški mirovni konferenci, Avgusta Lešnika o Socialistični stranki Italije v prvih letih po vojni in Franceta Filipiča o Dušanu Kermavnerju. Prispevek o primorskih emigrantih – komunistih v Ljubljani v času Aleksandrove diktature izpod peresa Lilijane Trampuž nekako zaključuje podsklop Lešnik-Filipič-Trampuž o zgodovini delavskega gibanja. Poleg omenjenih sodelujejo v tem bloku še Miroslav Stiplovšek, ki v svojem članku razčleni avtonomistična prizadevanja Banskega sveta Dravske banovine sredi tridesetih let, Milica Kacin Wohinz z razpravo o slovensko-italijanskih odnosih in Jurij Perovšek s člankom o stališčih in razmišljanjih v Jugoslovanski nacionalni stranki po izbruhu vojne 1939.

Razprava Jurija Perovška obenem nakazuje naslednji časovni sklop – obdobje druge svetovne vojne. Oris tega kratkega, toda intenzivnega časa prične William Deakin s člankom o načrtih za vojaško izkrcanje na Balkanu. V nadaljevanju Tone Ferenc predstavi poročila urada gestapa iz Celovca, Dušan Biber pa delovanje ameriških misij na ozemlju Slovenije v zvezi z načrtovanjem vojaškega prodora na sever. Sklop zaključuje komentar Wilkinsonovega poročila o slovenski manjšini na Koroškem izpod pisala Roberta Knighta.

Vojni blok zbornika se izteče v čas po drugi svetovni vojni, v čas, ki je bil v začetku še krepko zaznamovan z vojnimi spopadom. Neposredne »posledice« vojne predstavijo Jelka Melik v razpravi o javnem tožilstvu v prvih letih po vojni, Boris M. Gombač s člankom o slovenskih prizadevanjih za priključitev Kanalske doline, Metka Gombač z razpravo o okrajnem narodnoosvobodilnem odboru Nabrežina in Nevenka Troha z analizo volitev v coni A Svobodnega tržaškega ozemlja. Po kratkem premiku po časovni premici navzgor sledi članek Avguština Mallea o praznovanju 30-letnice koroškega plebiscita, po nekoliko daljšem premiku navzgor pa članek Zdenka Čepiča o politiki Zveze komunistov Slovenije ob koncu osemdesetih let dvajsetega stoletja. Zadnji članek povojnega bloka avtorja Ernsta Hanischsa se ukvarja s političnim katolištvom v Avstriji.

Sedmi in osmi vsebinski sklop pa sta bolj teoretsko in aktualno obarvana, saj obravnavata vprašanja zgodovinopisja, razumevanja zgodovine in njene revizije. Igor Grdina se tako sprašuje po težnjah in motivih pisanja zgodovine, Janko Prunk piše o Sloveniji kot razsvetljenski ideji, Branko Marušič pa razdela stike med slovenskimi in italijanskimi zgodovinarji. Nadvse zanimiv in za mlajšo generacijo tudi silno poveden članek je pripravila Darja Mihelič. Govori namreč o zadnjih dveh desetletjih sodelovanja zgodovinarjev iz nekdanje (druge) Jugoslavije. O konkretnih nacionalnih trenjih pišejo Christian Promitzer v sestavku o nemškonalcionalnem stališču do Slovencev, Vera Kržišnik-Bukić v članku o etničnih in nacionalnih problemih v Bosni in Hercegovini in Drago Roksanđić v eseju o politični kulturi v Srbiji. Zbornik razprav s področja zgodovinopisja se, kako poučno, zaključuje s člankoma o – reviziji zgodovine. Todor Kuljić obravnava tematiko socializma v srbski historiografiji, Breda in Oto Luthar pa domobranske spomenike na Slovenskem.

Na tem mestu in v tem obsegu seveda ni mogoče celovito orisati vsebine knjige, kaj šele natančno predstaviti vseh razprav (predstaviti le nekatere pa bi gotovo bilo nekorektno). Možno se je bilo zgolj sprehoditi skozi njeno vsebino in s tem prikazati v uvodu poudarjeno vsebinsko širino. Vsa pestrost pričujočega zbornika pa je hkrati tudi svojevrstna odslkava zgodovinopisnega dela prof. Pleterskega. Že bežna primerjava njegove bibliografije in kazala zbornika bralcu pove, da se je vprašanjem podobnega bistva posvečal tudi jubilat. Vsebinska knjige je tako v očitnem sozvočju z njenim naslovom.

Skrbno pripravljen zbornik je brez dvoma dragocena pridobitev slovenske historiografije in zlasti za raziskovalce novejšje zgodovine uporabna literatura. Domnevati pa moremo, da bo zahvaljujoč svoji široki zasnovi našel pot tudi med druge zainteresirane bralce.

Jure Gašparič